

תרביץ

תשובה (לטענות שלמה מורג על מאמרי 'שבע כפולות בג"ד כפר"ת': על הריש הכפולה ועל רקעו של "ספר יצירה",

Author(s): יהודה ליבס

Reviewed work(s):

Source: *Tarbiz* / כרך סג, חוברת א (תשנ"ד תשרי-כסלו), pp. 143-147

Published by: [Mandel Institute for Jewish Studies/](#) "

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/70016108>

Accessed: 05/11/2011 15:33

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at <http://www.jstor.org/page/info/about/policies/terms.jsp>

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Mandel Institute for Jewish Studies/ " is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Tarbiz* /.

<http://www.jstor.org>

תשובה

(לטענות שלמה מורג על מאמרי 'שבע כפולות בג"ד כפר"ת: על הריש הכפולה ועל רקעו של 'ספר יצירה')

מאת

יהודה ליבס

שמחתי ללמוד מהערה 20 של מורג¹ שכבר טור סיני הבחין, באינטואיציה החדה שלו, שההבדל בין שני סוגי הרי"ש של 'ספר יצירה' הוא הבדל של נישוף, וציין זאת במשפט אחד (הוא לא חזר על כך במאמרו הגדול על בג"ד כפר"ת, שהובא במאמרי). מאמרי יכול להיקרא מעתה כאישוש והרחבה של תזה זו, הן בעזרת שיקולים לשוניים, הן בעזרת המצאת מקבילות ל'ספר בכתבי המרקדים היווניים. מטרת מאמרי היתה לא רק ללמוד מן הסוגיה הלשונית על בעיית זמנו ומקומו של 'ספר יצירה', כפי שמציג זאת מורג, אלא גם להשתמש ב'ספר יצירה' כדי ללמוד פרק בתולדות הלשון העברית. ועדיין אני סבור שעלה הדבר בידי, כי בשורות הבאות אני מבקש להראות שבטענותיו של מורג נגד מאמרי אין ממש.

(1) מורג טוען שלא שמתי לב לעובדה, שכשרס"ג מעיד שלא מצא כלל הקובע תנאים להגייה הכפולה של הרי"ש בפי יהודי בבל, כוונתו לא למסורת קריאת התורה בבבל, אלא לכללי הדיבור הנוהג בפי הבבליים. אבל ענייני מובן מאיליו זה, לא נעלם מעיני. מאחר שרס"ג קבע במשפט הקודם שבקריאת התורה של הבבליים לא נהגה הרי"ש הכפולה כל עיקר, קל וחומר שאין למצוא שם את חוקיות הרי"ש הכפולה. היה מקום לדרון בשאלת הכפלת הרי"ש רק בגזרה שבה היתה נוהגת, כלומר בדיבורם של אנשי בבל. דברי מורג, ששאלה זו אינה נוגעת לפרשת בג"ד כפר"ת של 'ספר יצירה', עומדים בניגוד לתודעתו של הגאון, שהביא עניין זה (גם את קריאתם של הבבליים וגם את דיבורם) דווקא בהקשר זה, ואף העיד על עצמו שטרח לחפש את כללי אנשי בבל כדי לפרש פרשה זו שב'ספר יצירה'.

(2) דברי הגאון בסוגיה זאת אינם מסייעים כלל לתזה של מורג, שמצא את הכפלת הרי"ש דווקא בקריאת התורה של הבבליים, ובניגוד לקביעתו המפורשת של רס"ג שהבבליים לא הבחינו כלל בין שני סוגי רי"ש בקריאתם. דבריו של מורג על כך שרס"ג לא העריך את המסורת הבבלית נסתרים עליידי הצהרתו הנזכרת של רס"ג, שחיפש כללים למסורת זו, ובעיקר מאחר שהיה לגאון עניין רב למצוא כללים כאלה, שיעזרו לו בפירוש משנת 'שבע כפולות בג"ד כפר"ת' ב'ספר יצירה'. באשר להגיית העברית בבבל במאה העשירית, אני מעדיף את עדותו של רס"ג על זו של מורג.

(3) כל דיונו של מורג בשאלה זו יוצא מנקודת הנחה ש'ספר יצירה' נתחבר בתקופת רס"ג, או

1 ראה בחוברת זו (עמ' 135–142) את מאמרו של שלמה מורג, 'על "שבע כפולות בג"ד כפר"ת" ב'ספר יצירה' ועל "שרי"–"שרה" ו"אברם"–"אברהם"', עמ' 138. מאמרי, 'שבע כפולות בג"ד כפר"ת: על הריש הכפולה ועל רקעו של "ספר יצירה"', התפרסם ב'תרביץ', סא (תשנ"ב), עמ' 237–247.

בתקופה קרובה לה. הוא לא דן בשאלה זו מצדדיה האחרים, ובמידה המעטה שהוא מפגין מודעות לבעיה, אין זו אלא מצד הרי"ש הכפולה בלבד. אך גם כך חלים על התיאוריה הלשונית שלו כל הקשיים החלים על מאחרי הספר, שלא אוכל כמובן לפרטם במסגרת זו (אני מקווה להרחיב בדיון זה במחקר מקיף על 'ספר יצירה', שאני עוסק בו).

(4) דברי רס"ג בסוגיה זו אינם עדות של מי שמישהי לפי תומו, אלא של מי שיש לפניו טקסט המשקף מציאות לשונית מוקשה והוא מנסה לפרש אותה. מצב זה מחליש את עדותו של רס"ג, בפרט במקומות שהיא כוללת חולשות פנימיות (ראה להלן בהערתי על המהות הפונטית). אף רס"ג עצמו אינו מציג את דבריו כעדות על 'ספר יצירה', אלא כניסיון של פירוש. לדעתו הספר נערך בתקופת המשנה; הוא אף איננו מתיימר שיש בירו מסורות מתקופת חיבור הספר.

(5) גם ספר 'הדאיה אלקארי', כרס"ג, מנסה לפרש, בתקופה מאוחרת, את דברי 'ספר יצירה' שהיה לפניו, ואין הוא בחזקת עד למצב הלשוני שהיה בעת חיבור הספר. לכך כבר רמזתי במאמרי, כשהערתי על מאמרו של אלדר (ראה שם, הערה 2).

(6) מורג מתעלם לחלוטין מכך, שאני הצעתי לכפל הרי"ש מהות פונטית וזה למהות כפל שאר אותיות בג"ד כפ"ת, בעוד שלפי הסבריו, הכפלת הרי"ש היא מסוג אחר לגמרי! גם הסברו לכינוי 'קל וקשה' אינו חל כלל על הרי"ש הכפולה לפי תיאורו הפונטי. לפי הסברי שלי, הכינויים הללו חלים על כל אותיות בג"ד כפ"ת, ובהקשר זה יכולתי גם לספק לכינויים אלה הקבלות מדויקות בלשון המדקדים היוונים והרומיים.

(7) טענת מורג, שאין לקבל את ההשפעה היוונית-הרומית משום 'עניי עירך ועניי עיר אחרת עניי עירך קורמים', לוקה בדוקטרינריות אידיאולוגית ובהתעלמות מן המצב התרבותי בתקופה ההלניסטית. ונוסף על כך, במה עריפות ההשפעות הסוריות-הערביות הנרמזות בדברי מורג? האם אלה נמנים עם עניי עירנו?

(8) על כל החלק השני של מאמרי, שבו פָּרַשתי הקבלות מדויקות ל'ספר יצירה' בספרות המדקדים היוונית, הקבלות שהסתמכו על ניתוחי הלשוני, על כל אלה מורג עובר בשתיקה!!!

(9) את האות ה"א בצורות 'רהט' ו'רהב' אמנם אפשר להסביר גם באופנים אחרים. גם אני רמזתי לכך, והבאתים רק לתוספת נופך. אבל על הצמד החזק יותר, 'סרב' לעומת 'סרהב', ששם נראה בעליל שהאות ה"א נולדה בגלל הכפלת הרי"ש, מורג בוחר לעבור בשתיקה.

(10) בסוגיית 'שרה' לעומת 'שרי' בולטת במיוחד שיטת ההתעלמות מדברי, וגיבוב עניינים בלתי רלוונטיים. אין כל חידוש בכך שהאות רי"ש בשם שרה היא כפולה, וגם אני רמזתי לכך ואמרתי שהיא מלשון 'שררה'. אינני מבין מה תוסיף כאן האטימולוגיה האכדית הידועה. לא נדרשתי לשאלה זו אלא בגלל תמיהה רצינית שמעורר תעתיק צמד השמות בתרגום השבעים: התרגום מתעלם לכאורה מן ההבדל שמציין המקור המקראי העברי, שהוא ההבדל בין ה"א לבין יו"ד בסוף השמות, ומכניס הבדל משלו, בין רי"ש כפולה ושאינה כפולה. נדמה לי שאני היחיד שיכולתי לקשר בין ההבדל שבמקרא העברי לבין ההבדל שבתרגום השבעים, וזאת על סמך טענת נישוף הרי"ש הכפולה. הסבריו של מורג על השינוי שבין 'שרה' ל'שרי', שאינם נדרשים לבעיה שמציג תעתיק תרגום השבעים, אינם נוגעים כלל לענייננו, וכמותם דבריו בעניין אברם ואברהם.

(11) מורג טוען (בהערה 2) שהבאתי את מסקנות מאמרו משנת תש"ך באופן חלקי בלבד, אבל לא הראה במה החלק שלא הובא נוגע לטיעוני.

לסיכום: כדי לחלוק יש לקרוא בזהירות את טענות בעל הדיון ולהתייחס אליהם. לא תמיד מספיק לחלוק לחזור על דבריו שמלפני שנות דור.

